

Lauksaimniecības un tās nozaru attīstības programmas pamati - 1998:

Aitkopība

Dokumenta redakciju sagatavoja:

Dainis Saukāns

1998

Priekšvārds

Aitkopības nozares attīstības rīcības programmas pamati ir izstrādāti liela kopdarba ietvaros, kura galvenais mērķis ir radīt un turpmāk īstenot valsts politiku visā lauksaimniecības un lauku attīstībā, kā tas izriet no Saeimā apstiprinātā Lauksaimniecības likuma, reizē ar to Saeimā skatītās Lauksaimniecības attīstības koncepcijas, kas vēlāk kļuva par daļu no Latvijas Lauku attīstības programmas, kuru savukārt LR Saeima akceptēja 1998.gada jūnijā, kā arī no Valsts atbalsta programmas lauksaimniecībai 1998.-2002.gadam, ko MK akceptēja 1997.gada 13.maijā. Sagatavotais dokuments uzskatāms par pamatu tālākai detalizētas rīcības programmas izstrādei. Dokuments aptver lauksaimnieciskās ražošanas un lauksaimniecības produktu pārstrādes nozares. Tomēr dokumentā fokusētās attīstības aktivitātes ir saistītas ar 1998. gada 10. martā Saeimā akceptēto "Latvijas Lauku attīstības programmu", kuras mērķis ir lauku attīstība.

Visu nozaru grupu sagatavoto redzējumu kopsavilkums ir iekļauts ZM publicētajā dokumentā "**Lauksaimniecības un tās nozaru attīstības programmas pamati. 1998**"

Dokuments atrodams ej.uz/knns

AITKOPĪBAS NOZARES POLITIKAS RĪCĪBAS PROGRAMMA

Satura rādītājs

AITKOPĪBAS NOZARES POLITIKAS RĪCĪBAS PROGRAMMA	1
IEVADS.....	3
1. NOZARES VISPĀRĪGIE ASPEKTI	3
1.1. NOZARES GALVENIE PRODUKTI UN BLAKUSPRODUKTI	3
1.2. SASNIEGTAIS KVALITĀTES LĪMENIS.....	3
1.3. RAŽOŠANAS APJOMI.....	3
1.4. LOPU SKAITS, LOPU VIDĒJĀ PRODUKTIVITĀTE.....	4
1.5. NOZARES RAŽOŠANAS GALVENĀS PROBLĒMAS	5
1.6. SAIMNIECĪBU KLASIFIKĀCIJA	5
1.7. RAŽOŠANAS REĢIONĀLĀ STRUKTŪRA	6
1.8. DZĪVNIĒKU REALIZĀCIJA.....	6
2. SAIMNIECĪBAS BUDŽETA APRĒĶINĀŠANA.....	7
2.1. PAŠREIZĒJAIS TEHNOĻIŠKAIS PROCESS	7
2.2. INTENSĪVAIS TEHNOĻIŠKAIS PROCESS.....	7
3. EKONOMISKIE DATI.....	7
3.1. LATVIJAS MAZUMTIRDZNIECĪBAS, VAIRUMTIRDZNIECĪBAS UN SAIMNIECĪBU PIEGĀŽU CENAS AITKOPĪBĀ 1997. GADĀ	7
3.2. EIROPAS SAVIENĪBAS CENAS	8
4. INVESTĪCIJAS NOZARĒ.....	8
4.1. RAŽOŠANĀ	8
4.2. PĀRSTRĀDĒ.....	8
4.3. TIRDZNIECĪBĀ, IESAIŅOŠANĀ UN MĀRKETINGA VADĪBĀ	9
4.4. ORIENTĒJOŠĀ INVESTĪCIJU NEPIECIEŠAMĪBA UN FINANSĒŠANAS AVOTI	9
5. INSTITUCIONĀLĀ VADĪBA.....	9
5.1. NOZARES PAŠPĀRVALDE.....	9
5.2. TIRDZNIECĪBAS METODES.....	9
5.3. KVALITĀTES VADĪŠANAS BĀZE RAŽOŠANĀ, PĀRSTRĀDĒ, GLABĀŠANĀ, IESAIŅOŠANĀ, REALIZĀCIJĀ	9
5.4. DZĪVNIĒKU REĢISTRĀCIJA UN IDENTIFIKĀCIJA	9
5.5. VESELĪBA UN HIGIĒNA.....	9
5.6. NOZARES ĢENĒTISKAIS POTENCIĀLS	10
5.7. NEPIECIEŠAMĀS LIKUMDOŠANAS INSTITŪCIJAS, KURAS NEPIECIEĀDAMS IZVEIDOT	10
6. MĀRKETINGA KANĀLI	10
6.1. SAIMNIECĪBU TIPU RAŽOŠANAS DAĻAS.....	10
6.2. TĪRGUS DAĻAS.....	10
6.3. PĀRSTRĀDES UZŅĒMUMU SKAITS NOZARĒ	11
6.4. ĪMPORTĒTĀ PRODUKTA DAĻA.....	11
6.5. KONKURENTI ĀRĒJĀ TĪRGŪ. POTENCIĀLIE EKSPORTA TĪRGI	11
7. PAŠREIZĒJĀ POLITIKA	11
7.1. TĪRGUS BARJERAS	11
7.2. ĪEKŠĒJĀ TĪRGUS REGULĀCIJAS APRAKSTS.....	11
7.3. VALSTS ATBALSTS ĢENĒTISKAJĀ PADZIĻINĀŠANĀI	11
7.4. NEPIECIEŠAMĀS IZMAIŅAS POLITIKAS VIDĒ	12
8. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI NOZARES POLITIKAI.....	12
9. IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS.....	12
10. PIELIKUMI	13

Ievads

1. Nozares vispārīgie aspekti

1.1. Nozares galvenie produkti un blakusprodukti.

1. tabula

Aitkopības nozares galvenie produkti un blakusprodukti

	<i>Saimniecībā saražotā</i>	<i>Pārstrādes gala produkti</i>
Galvenie produkti	vilna, aitu un jēru gaļa, jēlādas	dzija, aitu kažokādas, aitu un jēru gaļas izstrādājumi, vilnas audumi un to apģērbi, pledi, daiļamatnieku tekstila izstrādājumi, tehniskie materiāli (files)
Blakusprodukti	kūtsmēsli	tauki, kauli, lanolīns, aitu asinis serumu ražošanai, aitu zarnas medicīnas (iekšējo šuvju) diegu ražošanai

1.2. Sasniegtais kvalitātes līmenis.

Aitkopība Latvijā pārsvarā visus iepriekšējos gadus bija orientēta uz vilnas ražošanu un kā blakusprodukcija tika uzskatīta gaļa. Šodienas tirgus konjunktūra ir stipri mainījusies – par pamata produkciju tiek uzskatīta gaļas ražošana. Šai sakarā aitu gaļas ražošana tikai sāk attīstīties un par sasniegto kvalitātes līmeni ir grūti runāt. Galvenais faktors, kas nosaka gaļas kvalitāti ir liesās gaļas iznākums kautķermenī. Latvijas tumšgalves šķirne ir vilnas – gaļas šķirne, kas ir izselekcionēta tieši Latvijas klimatiskajiem apstākļiem, liesās gaļas iznākums kautķermenī nav ievērojami augsts. Šai šķirnei ir raksturīgs augsts tauku saturs kautķermenī, līdz ar to var secināt par Latvijā ražotās aitas gaļas kvalitāti.

Attiecībā uz vilnas ražošanu, kvalitātes līmeni nosaka vilnas smalkums. Latvijas tumšgalves šķirnes aitas ir pussmalkvilnas.

Ar tirgus pazīstamību var raksturot Latvijas daiļamatniecības darbus, kas ražoti no Latvijas tumšgalves vilnas. Šie darbi ir pazīstami ne tikai Latvijas tirgū, bet arī aiz tās robežām (it sevišķi Skandināvijas valstīs). Tomēr šeit nedrīkst aizmirst pieminēt faktu, ka šie ražojumi netiek veikti ļoti lielos apjomos, tādēļ par plašu preces pazīstamību nevar runāt.

1.3. Ražošanas apjomi.

1. tabula

Aitas gaļas ražošana Latvijā no 1990 – 1997. gadam, tonnas [2]

	1990. g.	1991. g.	1992. g.	1993. g.	1994. g.	1995. g.	1996. g.	1997. g.
Aitas gaļa, t	3500	3800	3900	3800	2200	1100	700	400

1. tabula

Vilnas ražošana Latvijā no 1990. – 1997. gadam, tonnas [2]

	1990. g.	1991. g.	1992. g.	1993. g.	1994. g.	1995. g.	1996. g.	1997. g.
Vilna, t	347	356	348	309	139	166	134	143,1

1. attēls. Aitkopības produkcijas ražošanas dinamika no 1990 – 1997. gadam, t[2]

1.4. Lopu skaits, lopu vidējā produktivitāte.

Lopu skaits ar katru gadu nozarē samazinās, kā to attēlo 4. tabula.

1. tabula

Aitu skaits un to produktivitāte visu veidu saimniecībās no 1990 – 1997. gados, tūkst.[1, 2]

	1991. g.	1992. g.	1993. g.	1994. g.	1995. g.	1996. g.	1997. g.
1	2	3	4	5	6	7	8
Dzīvnieku skaits, tūkst.	183.7	164.7	114.0	86,3	72,1	55,5	40.7
<i>t.sk. aitu mātes</i>	<i>109.3</i>	<i>99.7</i>	<i>64.2</i>	<i>57.4</i>	<i>46.6</i>	<i>35.7</i>	<i>21.5</i>
no tā valsts saimniecībās un statūtsabiedrībās	24.4	8.7	1.4	1.1	1,0	0,5	0,3
<i>t.sk. aitu mātes</i>	<i>16.2</i>	<i>6.0</i>	<i>0.9</i>	<i>0.8</i>	<i>0.6</i>	<i>0.3</i>	<i>0.2</i>

4. tabulas turpinājums

1 no tā zemnieku un piemājas saimniecībās <i>t.sk. aitu mātes</i>	2 159.3	3 156.0	4 112.6	5 85,2	6 71,1	7 55,0	8 40.4
	93.1	93.7	73.3	56.6	46.0	35.4	24.9
Dzīvnieku produktivitāte: Vilna, kg/dzīvnieku: pavisam	2.2	1.2	1.9	1.9	1.9	1.9	2.6
Valsts saimniecībās un statūtsabiedrībās	2.9	2.5	1.4	2.6	3.0	2.5	3.7
zemnieku un piemājas saimniecībās	2.0	1.8	1.9	1.2	1.9	1.8	2.7
Gaļa, kg/dzīvnieku	50.9	59.7	76.3	76.9	43.1	35.4	25.6

1. attēls. Aitu skaita dinamika no 1990 – 1997. gadam, tūkst. [1, 2]

1.5. Nozares ražošanas galvenās problēmas.

1. Gaļas pārstrādes uzņēmumi tikpat kā neiepērk aitas gaļu pārstrādei, jo piedāvājums ir pārāk niecīgs, lai noslogotu iekārtas aitu gaļas pārstrādei. Līdz ar to pārstrādes uzņēmumu aitas gaļas iepirkuma cenas ir ļoti zemas.

2. Neizdevīgais iekšējais un ārējais tirgus kavējis aitu gaļas preču produkciju ražojošo saimniecību veidošanos. Tas savukārt kavē šķirnes dzīvnieku tirgus attīstību.

3. Vilnas pārstrādes tehnoloģijas un iekārtas morāli un fiziski ir nolietojušās. Nelielais vilnas piedāvājums Latvijā un mazais vilnas izstrādājumu pieprasījums iekšējā un ārējā tirgū neveicina vilnas pārstrādes tehnoloģiju nomaiņu.

4. Kaut gan pasaules tirgū pieprasījums pēc aitas gaļas palielinās, Latvija tajā nepiedalās niecīgo aitas gaļas ražošanas apjomu dēļ.

5. Zudusi aitādu pārstrādes nozare, līdz ar to nav tirgus aitādu izstrādājumiem, kā rezultātā aitu gaļas ražotājiem aitādu realizācijas problēma samazina;

6. Nelielajās piemājas saimniecībās veidojas aitu radnieciskā krustošana un samazinās iegūto jēru kvalitāte, kā arī pieaug nedzīvi dzimušo dzīvnieku īpatsvars. Tas krasi pazemina aitkopības efektivitāti.

1.6. Saimniecību klasifikācija

Analizējot 4. tabulā sakārtoto informāciju, redzams, ka 1997. gadā 99,1% aitu atradās zemnieku saimniecībās un piemājas saimniecībās. No kopējā aitu skaita 58% sastāda aitu mātes. Mazo ganāmpulku īpatsvars neveicina aitkopības produkcijas ražošanu, zudis tās tirgus, bet jaunu tirgu, ar mazu produkcijas ražošanas apjomu, atrast ir grūti. Valsts atbalsts tiek paredzēts aitu populācijas saglabāšanai bioloģiskās daudzveidības nodrošināšanai. Nozares pamatā ir vaislas dzīvnieku audzēšana.

Septiņas lielākās aitkopības saimniecības 1997. gadā saņēma subsīdijas par šķirnes vaislas aitām. Šo saimniecību pārraudzībā bija 1100 aitu [5]. Tabulā 2.1. parādītas 4 no šīm 7 saimniecībām.

1. tabula

Lielākās aitkopības saimniecības uz 1997. gada sākumu [5]

Saimniecība	Aitu mātes	Aitas 1-1.5 g.v.	Vaislas teķi	Teķi 1-1.5 g.v.
-------------	------------	---------------------	--------------	--------------------

Z/s "Vītoli"	84	15		
Z/s "Zīles"	90	40	2	
Z/s "Mežkalēji"	81	27	3	2
Latgales LIS	270	50	8	30
KOPĀ	525	132	13	32

Pārējās 42,1 tūkstošs aitas atrodas mazās saimniecībām, kur aitu skaits ir mazāks par 100.

1.7. Ražošanas reģionālā struktūra

1. tabula

Aitu skaita reģionālā struktūra uz 1997. gada 1. janvāri [4]

Rajoni	Pavisam	Struktūra, %	no tā valsts saimniecībās un statūtsabiedrībās	no tā zemnieku un piemājas saimniecībās
Aizkraukles	1121	2.59	0	1121
Alūksnes	889	2.06	4	885
Balvu	2983	6.9	0	2983
Bauskas	482	1.11	22	460
Cēsu	1438	3.32	0	1428
Daugavpils	3955	9.14	0	3955
Dobeles	624	1.44	56	568
Gulbenes	1945	4.5	0	1945
Jēkabpils	1633	3.78	0	1633
Jelgavas	679	1.57	0	679
Krāslavas	4672	10.8	0	4672
Kuldīgas	2750	6.36	0	2750
Liepājas	1149	2.66	0	1149
Limbažu	818	1.89	3	815
Ludzas	2096	4.85	0	2096
Madonas	1700	3.93	4	1696
Ogres	1334	3.08	0	1334
Priekule	3500	8.09	0	3500
Rēzeknes	3987	9.22	240	3747
Rīgas	250	0.58	0	250
Saldus	990	2.29	0	990
Talsu	1200	2.77	2	1198
Tukuma	905	2.09	0	905
Valkas	756	1.75	0	756
Valmieras	678	1.57	0	678
Ventspils	720	1.66	0	720
Kopā	43254	100	331	42913

- attēls. Aitu skaita struktūra uz 1997. gada 1. janvāri pa rajoniem, % [4]
Sadalot rajonus pa reģioniem, pašlaik visvairāk aitas tiek audzētas Latgalē.
- attēls. Aitu skaita struktūra uz 1997. gada 1. janvāri reģionālā griezumā, % [4]

1.8. Dzīvnieku realizācija

Gaļai tiek realizēti jēri 8 līdz 9 mēnešu vecumā, kad tie sasnieguši 40...50 kg dzīvmasu. Tirgū nonāk arī jēru gaļa, kad jēri tiek atšķirti 150 dienu vecumā ar vidējo dzīvsvāru 20 – 30 kg. Brāķēti vaislas dzīvnieki tiek realizēti gaļai ar dzīvmasu no 60 līdz 80 kg. Aitu gaļas kautķermenis sastāda 44 – 45% no dzīvmasas.

Aitu gaļas ražošanas cikla laikā kritušo dzīvnieku īpatsvars sastāda ap 25 – 30% [7]. Lielākais kritušo dzīvnieku skaits ir laikā no jēra piedzimšanas līdz viena mēneša vecumam. Šajā vecuma grupā tas sastāda ap 20%. Vecumā no 1 mēneša līdz atšķiršanai (3 mēneši) kritušo dzīvnieku skaits sastāda ap 10% no jēru kopskaita. Pēc atšķiršanas līdz realizācijai vai izbrāķēšanai no vaislas ganāmpulka kritušo dzīvnieku īpatsvars sastāda vairs tikai 1 – 3%.

Šķirnes dzīvniekus vaislai realizē laikā no maija līdz augustam. Vaislas aitiņu realizācijas dzīvmasa ir no 40 – 60 kg, teķīšiem - 50 – 80 kg. Šādu dzīvmasu vaislas dzīvnieki sasniedz 12 – 16 mēnešu vecumā. Vaislas jaundzīvnieku cena svārstās no 0.8 – 1.2 Ls par dzīvmasas kilogramu.

2. Saimniecības budžeta aprēķināšana

2.1. Pašreizējais tehnoloģiskais process

Šodienas tehnoloģiskā procesa pamatā (skatīt 1. pielikumu) ir:

- Latvijas tumšgalves aitu šķirnes;
- ganību zāle, siens, sakņaugi, pašražotā spēkbarība, nedaudz skābsiens;
- vilnas aitu ēdināšanas sistēma.

2.2. Intensīvais tehnoloģiskais process

Intensīvā tehnoloģijā ir iespējami divi varianti (skatīt 2. un 3. pielikumu):

1. gaļas jēru audzēšanai tiek izmantots dalītais cikls – viena saimniecība ražo šķirnes tumšgalves aitiņas vaislai, otra, iepērkot gaļas šķirnes teķus, ražo krustojuma dzīvniekus ar labākām gaļas īpašībām realizācijai tirgū;
2. gaļas jēru audzēšanai tiek izmantots dalītais cikls – viena saimniecība ražo šķirnes tumšgalves aitiņas vaislai, kuras krusto ar Somijas landrasa šķirnes teķi, iegūstot vaislas aitiņas ar augstu auglību (gadā no vienas aitu mātes var iegūt 1,8 jērus), otra, iepērkot gaļas šķirnes teķus, ražo dubultā krustojuma dzīvniekus ar labākām gaļas īpašībām realizācijai tirgū;

Tomēr arī šādas tehnoloģijas, kā redzams aprēķinos, dod zaudējumus. Šim apstāklim par pamatu var būt neracionāla aitu turēšana un barošana. Lai paaugstinātu aitkopības efektivitāti nepieciešams veikt pētniecisku darbu par aitas gaļas ražošanas optimālo intensīvo tehnoloģiju.

3. Ekonomiskie dati

3.1. Latvijas mazumtirdzniecības, vairumtirdzniecības un saimniecību piegāžu cenas aitkopībā 1997. gadā

Viena no problēmām aitkopības ražošanas problēmām ir tirgus pasivitāte. Aitas gaļas tirgus mazā apjoma dēļ netiek veikta nozares produkcijas cenu uzskaitē. Fragmentāra informācija ļauj secināt, ka uzpircēji, kuri par vienu kautsvāra kilogramu 1997. gadā maksāja vidēji Ls 1,2. Rīgas Centrāltirgū aitas gaļa maksā vidēji Ls 3,0 kilogramā.

Pēdējā laikā pieprasījums pēc vilnas ir nedaudz pieaudzis. Līdz ar to 1997. gadā pieauga nemazgātas vilnas iepirkuma cena līdz Ls 0.65 par vienu kg. Vilnas dzija tiek izmantota kā netradicionālo nozaru produkcijas – daiļamatniecības izstrādājumu ražošanā, kuri tiek piedāvāti arī ārējā tirgū.

Aitādu realizācijas republikā nav, nedaudz tās iepērk Lietuvas uzpircēji, maksājot Ls 5/gabalā.

3.2. Eiropas Savienības cenas

4.2.1. tabula. Vidējās aitas gaļas cenas ES valstīs 1997. gada ceturkšņos, ECU/cent [3]

Valsts	Vidējās aitas gaļas cenas pa ceturkšņiem ES 1997. gadā, ECU/cent			
	I cet.	II cet.	III cet.	IV cet.
<i>Beļģija</i>	409.04	418.69	369.13	373.92
<i>Dānija</i>	295.93	372.22	317.70	319.72
<i>Vācija</i>	450.02	380.65	355.17	378.70
<i>Grieķija</i>	399.99	373.43	417.83	407.32
<i>Spānija</i>	412.68	314.04	394.75	468.50
<i>Francija</i>	453.42	393.39	383.20	408.40
<i>Īrija</i>	377.99	351.54	327.62	305.87
<i>Itālija</i>	363.68	359.20	339.56	353.06
<i>Nīderlande</i>	440.82	391.38	366.88	377.15
<i>Austrija</i>	394.65	390.51	379.06	379.76
<i>Portugāle</i>	467.90	414.57	393.08	503.22
<i>Somija</i>	163.67	139.82	173.67	195.04
<i>Zviedrija</i>	305.91	362.98	312.82	266.25
<i>Apvienotā Karaliste</i>	392.55	371.93	333.76	300.02
<i>Eiropas Savienība</i>	406.70	365.00	360.73	369.38
<i>ES sezonas bāzes cena</i>	532.27	518.80	479.68	488.28

4.2.1. attēls. Vidējās aitas gaļas cenas ES 1997. gada ceturkšņos, ECU/t [3]

4. Investīcijas nozarē

4.1. Ražošanā

Aitkopībā pirmām kārtām nepieciešamas investīcijas pētnieciskajā darbā. Šim pasākumam orientējošā summa ir aptuveni 10 tūkst Ls.

Pētījumu rezultātā noskaidrosies opimālās ražošanas tehnoloģijas un tām nepieciešamās investīcijas.

Selekcionāru tuvākās nākotnes uzdevums ir sekot tirgus pieprasījuma izmaiņām un veidot atbilstošas kvalitātes aitu ganāmpulkus.

Pēc iepriekšējo programmu orientējošiem aprēķiniem, nozares attīstībai nepieciešami 5 – 7 gadu ilgs laika periods un investīcijām vajadzība ir Ls milj. 5 – 7. Finansu līdzekļi galvenokārt jānovirza gaļas šķirnes vaislas teķu iepirkšanai, aitu mītņu celtniecībai un veco rekonstrukcijai, un ganāmpulku izveidei.

4.2. Pārstrādē

Lai pārstrādes uzņēmumi varētu ražot augstas kvalitātes un konkurētspējīgu produkciju no aitas un jēru gaļas, nepieciešamas investīcijas ražošanas iekārtu nomaiņā un zināšanu iegūšanai ar mērķi veicināt aitas gaļas izmantošanas dažādošanu.

4.3. Tirdzniecībā, iesaiņošanā un mārketinga vadībā

Tirdzniecības jomā nepieciešams radikāli mainīt tirgus pieeju, veicot aitas gaļas iesaiņošanu atbilstoši rietumu praksei un aitas gaļas veselīguma un uzlabotās kvalitātes reklāmu. Iesaiņošanas nodrošināšanai nepieciešamās investīcijas ir 600 tūkst. Ls. Efektīvas reklāmas kampaņas veikšanai nepieciešamā līdzekļu summa 100 tūkst Ls.

4.4. Orientējošā investīciju nepieciešamība un finansēšanas avoti

Precizēt investīciju nepieciešamību vēl nevar noteikt sakarā ar neistrādātu ražošanas tehnoloģiju. Sākotnēji, kā jau tika minēts, nepieciešams 10 tūkst. Ls, kuru $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{2}$ daļu finansē Zemkopības ministrija kā pasūtīto zinātnisko darbu. Otru daļu varētu finansēt ieinteresētie ražotāji vai sponsori.

5. Institucionālā vadība

5.1. Nozares pašpārvalde.

Nozares nav pašpārvaldes organizācijas. Pastāv tikai Zemkopības ministrijas izveidotā nozares konsultatīvā padome. Pašpārvaldes organizācijas nepieciešamība vajadzīga, lai koordinētu nozares sadarbību ar Lietuvas un Igaunijas pārstāvjiem un veiktu tirgus izpēti, analīzi un organizētu aitas gaļas eksportu, kā arī veicinātu nozares integrāciju un attīstību, paātrinātu Eiropas standartu, aitas gaļai, ieviešanu Latvijā.

5.2. Tirdzniecības metodes

Aitas gaļas tirdzniecības metode ir tiešais tirgus no ražotāja pie patērētāja, bet lielākā daļa tiek pārdota caur neregistrētiem starpniekiem. Vilnas tirdzniecība notiek tieši no ražotāja uz pārstrādātāju

5.3. Kvalitātes vadīšanas bāze ražošanā, pārstrādē, glabāšanā, iesaiņošanā, realizācijā

Gaļas ražošanas, glabāšanas, pārstrādes un realizācijas kvalitātes vadību nosaka gaļas ražošanas sanitārie un veterinārie noteikumi, kā arī aitas un kazas gaļas ražošanas bijušās PSRS valsts standarts GOST 1935-55. Šie noteikumi un standarti neatbilst ES direktīvām, tādēļ jāizstrādā atbilstoši normatīvie dokumenti.

5.4. Dzīvnieku reģistrācija un identifikācija

Ar 1997. gadu ir uzsākta ganāmpulku un dzīvnieku reģistrācija, kura tiek veikta saskaņā ar 1997. gada 13. janvāra Ministru kabineta noteikumiem Nr. 10 "Par dzīvnieku un ganāmpulku reģistrāciju". Uz šodienu ir identificēti tikai tie ganāmpulki, kuri atrodas pārraudzībā (pārsvarā vaislas materiāla ražojošie ganāmpulki). 1999. gadā tiks uzsākta vispārējā dzīvnieku identifikācija.

5.5. Veselība un higiēna

Veselības un higiēnas prasības tiek paredzētas visa veida gaļām kopējos normatīvajos aktos. Šai sakarā Latvijā ir pieņemti MK 1997. gada 1. aprīļa noteikumi nr. 109 "Dzīvnieku kaušanas noteikumi" un 1998. gada 24. aprīļa noteikumi nr. 143 "Veterinārie noteikumi dzīvnieku kaušanai un kautproduktu ieguvei mazjaudas kautuvēs". Tiek izstrādāti šādi noteikumu projekti: "Veterinārie noteikumi dzīvnieku kaušanai un kautproduktu ieguvei lieljaudas kautuvēs", "Veterinārie noteikumi svaigas gaļas un blakusproduktu sadalīšanai, atkaulošanai, iesaiņošanai un iepakošanai" un "Veterinārie noteikumi svaigas gaļas, blakusproduktu, gaļas produktu un citu dzīvnieku izcelsmes produktu uzglabāšanai un transportam".

5.6. Nozares ģenētiskais potenciāls

Latvijā audzē Latvijas tumšgalves šķirnes aitas, kas ir tipiski vilnas - gaļas virziena dzīvnieki un piemēroti turēšanai mūsu klimatiskajā zonā.

Līdzšinējais šķirnes darbs aitkopības nozarē tika veikts kopsaimniecību ganāmpulkos, individuālajā sektorā tas netika veikts. Sakarā ar privatizācijas procesu lauksaimniecībā, zemnieku saimniecību veidošanos un kopsaimniecības samazināšanos būtiski ir izmainījusies šķirnes aitu ganāmpulka struktūra – ir pieaudzis šķirnes aitu skaits zemnieku un individuālajās saimniecībās un patreiz selekcijas darbs aitkopībā balstās uz šīm saimniecībām. Latvijas tumšgalve aitu šķirne ir izveidota ilgstoša un mērķtiecīga selekcijas darba rezultātā un piemērota mūsu klimatiskajiem apstākļiem. Šķirnes izkopšanas darbs balstās uz ganāmpulka kompleksu novērtēšanu, lai maksimāli izmantotu vaisliniekus uzlabotājus un paaugstinātu aitu auglību, uzlabotu vilnas un gaļas kvalitāti.

Latvijas tumšgalves šķirnes aitas pēc šķirņu saimnieciskās klasifikācijas iedala pussmalkvilnas grupā, īsvilnas šķirņu klasē. Latvijas tumšgalves aitu vilna ir piemērota rūpnieciskai pārstrādei, tā ir saderīga kombinācijās ar sintētiskām šķiedrām.

Latvijas tumšgalves šķirnes aitām ir labi izteiktas gaļīguma īpašības, laba ātraudzība un salīdzinoši zems barības patēriņš produkcijas vienības ražošanai.

Aitu ātraudzības un gaļas kvalitātes uzlabošanai nepieciešams ārvalstīs iepirkt un selekcijas darbā izmantot specializētās gaļas šķirņu vaisliniekus.

5.7. Nepieciešamās likumdošanas institūcijas, kuras nepieciešams izveidot

Lai varētu integrēties vienotajā Eiropas koptirgū un ražotu konkurētspējīgu produkciju, nepieciešams izveidot vienotu gaļas kvalitātes rādītāju noteikšanas sistēmu, jānodrošina pilnīga veterinārā uzraudzība un kontrole visos gaļas ieguves, pārstrādes, uzglabāšanas un realizācijas posmos. Šai nolūkā jāsakārto likumdošana par kautķermeņu klasifikāciju un gaļas kvalitātes kontroli atbilstoši ES normatīvajiem dokumentiem. Republikā ir jāizveido vismaz viena akreditēta laboratorija, kura varētu veikt visas nepieciešamās analīzes gaļas un gaļas produktu kontrolei un izdotu eksporta atļaujas.

6. Mārketinga kanāli

6.1. Saimniecību tipu ražošanas daļas

Gaļas preču produkcijas ražošanu un šķirnes dzīvnieku audēšanu veic pārsvarā mazās saimniecībās.

6.2. Tirgus daļas

Veselīga cilvēku uztura normas nosaka, lai aitas gaļa sastādītu 10 % no visa uzturā patērējamā gaļas daudzuma kas sastāda 8,5 kg cilvēkam gadā. Pēc tādām normām būtu nepieciešams piedāvāt aptuveni 17 tūkst. tonnas aitas gaļas. Uz tuvāko nākotni vajadzētu orientēties uz aptuveni 12 tūkst. tonnām aitas gaļas gadā pie nosacījuma, ka tiek paaugstināts liesās gaļas saturs aitas kautķermenī un tās kvalitāte.

Gaļas ražošanā galveno tirgus daļu ieņem nepārstrādātas gaļas realizācija tieši tirgū. Gaļas pirmapstrāde – dzīvnieku kaušana un kautķermeņa sadalīšana tiek veikta esošajās sertificētajās kautuvēs. Vairumtirdzniecība aitas gaļas tirgū nenotiek. Aitas gaļas pārstrāde notiek tik minimālos apjomos, ka nevar runāt par aitas gaļas pārstrādes produktiem. Salīdzinoši lielāku tirgus daļu ieņem gaļas realizācija tieši sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos (restorānos, lauku tūrisma saimniecībās u.t.t.). Vilnas realizācijā galveno tirgus daļu ieņem vilnas realizācija pārstrādes uzņēmumiem. Vilnas pirmapstrāde saimniecībās uz vietas praktiski nenotiek. Vilnas pārstrādē tiek izmantota vietējā pussmalkvilnas un ievestās smalkvilnas sajaukšana, kā rezultātā iegūst augstākas kvalitātes vilnas audumus. Pārstrādes uzņēmumi savu produkciju realizē tieši mazumtirdzniecībā vai eksportē.

Aitādas tirgus Latvijā ir mazs. Nelielos daudzumos aitādas tiek ģērētas kažokādu ģērētavās un tālāk realizētas apģērbu ražošanas uzņēmumos. Saražotā produkcija ir ļoti nelielos

apjomos un līdz ar to tā tiek realizēta tieši mazumtirdzniecībā. Nelielu tirgus daļu ieņem neapstrādātu aitažu eksports uz Lietuvu.

Nozīmīgu vietu tirgū ieņemtu lanolīns, kuru šodien Latvijā neiegūst. Šis produkts varētu tikt izmantots parfimērijas rūpniecībā, kā arī varētu tikt eksportēts.

Aitu kūtsmēsli ir ļoti vērtīgs mēslošanas līdzeklis, kas satur daudz mikro un makro elementus, organiku augsnes humusa uzlabošanai. Šie kūtsmēsli varētu tikt apstrādāti un iepakoti, un tikt realizēti dārzkopībai, dārzenkopībai un piemājas dārziņu īpašniekiem augsnes uzlabošanai.

6.3. Pārstrādes uzņēmumu skaits nozarē

Latvijā aitas gaļas pārstrādē specializējušos uzņēmumu nav. Gaļas pārstrādes kombināti mazā piedāvājuma dēļ aitas gaļu nepārstrādā. Kopumā Latvijā ir 18 vilnas iepirkšanas punkti. Aitažu pārstrādē pastāv 7 cehi, kuri veic arī citu veidu kažokādu pārstrādi.

6.4. Importētā produkta daļa

Aitas gaļas imports Latvijā nepastāv. Ļoti lielā apmērā tiek importēta smalkvilna, kuras kvalitāte un cena attiecībā pret Latvijas tumšgalves šķirnes aitu vilnu ir konkurētspējīgāka. No smalkvilnas sarāžotā produkcija pasaules tirgū ir pieprasītāka.

Sakarā ar lanolīna ražošanas neeksistēšanu Latvijā, lanolīns un tā saturošie produkti Latvijā tiek importēti. Importētais lanolīns sastāda 100% no kopējā lanolīna patēriņa Latvijā.

Importētā aitažu produkcija no kopējā iekšējā tirgus patēriņa sastāda ~75%. Vilnas pārstrādes produkti tiek gan eksportēti, gan importēti, tomēr importētā produkta daļa no iekšējā tirgus patēriņa sastāda ~ 55 – 60%.

Nelielos apjomos tiek importēti šķirnes dzīvnieki, lai veidotu krustojuma dzīvniekus un iegūtu augstāku gaļas kvalitāti ar lielāku liesās gaļas iznākumu.

6.5. Konkurenti ārējā tirgū. Potenciālie eksporta tirgi

Vilnas, lanolīna, kažokādu ražošanā galvenie konkurenti, kuri ir vilnas cenas devējvalstis pasaules tirgū, ir Austrālija un Jaunzēlande. Gaļas ražošanā potenciālie konkurenti ir ES valstis, ja Latvijas aitas gaļas ražotāji iziet pasaules tirgū.

Galvenie aitas gaļas eksporta tirgi varētu būt ES valstis, kurās aitas gaļas nodrošinājums ir tikai 85% no kopējā patēriņa, kā arī NVS valstis.

Šķirnes dzīvnieku potenciālie eksporta tirgi – NVS valstis un Baltijas valstis.

Daiļrades izstrādājumiem, piemēram, plediem potenciālie eksporta tirgi ir Skandināvijas valstis un Vācija. Šajā sakarā nepieciešams piezīmēt, ka Skandināvijas valstīs ir pieprasījums pēc kombinētā vilnas auduma ar linu diegiem.

7. Pašreizējā politika

7.1. Tirgus barjeras

Importa barjera aitas gaļai ir cenu barjera. Latvijā aitas gaļas cenas ir zemākas kā pasaules tirgū. Aitas gaļas eksporta barjera ir gaļas veterinārās prasības kopumā, kuras Latvijā ir atšķirīgas salīdzinājumā ar ES.

Vilnas izstrādājumiem tirgus barjeras nepastāv.

7.2. Iekšējā tirgus regulācijas apraksts

Aitkopības produkcijai nepastāv cenu regulācijas mehānisms. Iekšējā tirgū cenas veidojas atkarībā no piedāvājuma un pieprasījuma.

7.3. Valsts atbalsts ģenētiskai padziļināšanai

Straujās šķirnes dzīvnieku skaita izmaiņas radīja genofonda sašaurināšanos, kas rada grūtības tālākam selekcijas darbam. Sekmīgam aitu selekcijas darbam šķirnes aitu māšu skaitam jābūt vismaz 15 % no kopējā aitu skaita.

Selekcijas darbam Latvijas tumšgalves šķirnes aitu ganāmpulkos jānodrošina nepārtrauktu ganāmpulku produktivitātes un vaislas vērtības kāpināšanu, augstvērtīga vaislas materiāla izaudzēšanu, kas nodrošina visas šķirnes tālāku izkopšanu.

Lai varētu turpināt esošo Latvijas tumšgalves šķirnes aitu saglabāšanas un izkopšanas darbu, ir jāveic sekojoši pasākumi:

- jāpalielina šķirnes aitu audzēšanas saimniecībās aitu māšu skaits,
- katru gadu jāizvērtē aitu māšu un vaislas teķu sastāvs un to kvalitāte,
- jākontrolē dzīvnieku rotācija ganāmpulkos,
- jāturpina kvalitatīvu vaislas teķu izlase, izaudzēšana un to novērtēšana,
- jāveic šķirnes izvēle Latvijas tumšgalves aitu šķirnes izkopšanas darbā.

Latvijas tumšgalves šķirnes tālākā izkopšanā jāpievērš uzmanība aitu auglības kāpināšanai (izmantojot Somijas landrases šķirnes vaislas teķus), gaļas kvalitātes uzlabošanai un produktivitātes kāpināšanai (izmantojot gaļas šķirņu vaislas dzīvniekus).

7.4. Nepieciešamas izmaiņas politikas vidē

Aitas gaļas ražošanu uzskatīt kā bioloģisko lauksaimniecību, jo aitas gaļa ir ekoloģiski tīrākā gaļa, pateicoties kam, tai pieprasījums pasaules tirgū pieaug.

Valsts atbalsts jāvirza uz augstvērtīga vaislas materiāla ataudzēšanu un realizāciju preču produkcijas ražojošām saimniecībām. Nepieciešams atbalsts vaislas materiāla iepirkšanai ārvalstīs un krustojuma vaislinieku realizācijai realizāciju preču produkcijas ražojošām saimniecībām.

8. Secinājumi un priekšlikumi nozares politikai

1. Latvijā labi izstrādāta vilnas aitu turēšanas un barošanas tehnoloģija, bet aitas gaļa tika uzskatīta kā blakusprodukts. Sakarā ar to nepieciešams izstrādāt pētījumu par aitas gaļas ražošanas ekonomikas un intensīvas tehnoloģijas jautājumiem. Ja veiktie izpētes rezultāti būs pozitīvi aitkopības produkcijas ražošanai, tad šī nozare sāks nostabilizēties un attīstīties.
2. Nepieciešams veikt ārējā tirgus izpēti un produkcijas ražošanas un kvalitātes kontroles sakārtošanu aitkopības produkcijas realizācijai.
3. Meklēt sadarbības partnerus austrumu valstīs, kā arī Lietuvā un Igaunijā, lai atjaumotu šķirnes dzīvnieku tirgu. Sadarbībā ar ES valstīm – iegūtu investorus nozares attīstībai un veiktu nozaru cilvēku apmācību un veikt pieredzes apmaiņas braucienus.

9. Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

1. LRVSK "Lauku saimniecības Latvijā 1997. gadā, Rīga 1998.
2. LRVSK
3. "Agra Europe", 1997.g. nummuri, Londona ltd, Keta, Tunbrigewells;
4. Zemkopības ministrijas rajonu lauksaimniecību departamentu ziņas
5. Zemkopības ministrijas Lopkopības nodaļas informācija par subsīdiju izlietošanu aitkopības nozarei
6. Latvijas lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs "Normatīvi", Ozolnieki 1997.g.
7. Latgales LIS pašizmaksas aprēķināšanas dati.
8. Latvijas lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs "Bruto peļņas aprēķins zemnieku saimniecībā", Ozolnieki 1997.g.
9. Lopkopības izmēģinājumu stacijas "Latgale" sniegtā informācija

Pielikumi